

педагогічною практикою студентів; про єдині критерії оцінки студентів-практикантів; психологічний аналіз уроку в системі практичної підготовки вчителя.

Заключним етапом спецсеминару є участь вчителів та методистів університету в науково-практичній конференції, спрямованій на удосконалення педагогічної практики студентів, з наступної тематики: формування педагогічних вмінь та навичок у студентів під час практики в школі; науково-дослідницька робота студентів у школі; навчання студентів психолого-педагогічному аналізу уроку та позакласного заходу; підвищення методологічної та дидактичної підготовки студентів як умова удосконалення педпрактики; підготовка студентів до виховної роботи з учнями; проблеми підвищення рівня керівництва педпрактикою студентів; роль кафедри педагогіки та психології в організації педагогічної практики студентів; педагогічна практика на селі – один із факторів підготовки студентів до роботи в сільській школі; врахування психологічних особливостей студентського віку в період проходження педагогічної практики; розвиток інтересу до педагогічної професії під час практики; про індивідуальний підхід до студентів під час педпрактики.

Після такої підготовки вчителі шкіл, методисти університетів з великою цікавістю керують роботою студентів в школі, краще розуміють мету і завдання практики, надають студентам кваліфіковану допомогу під час виконання її програми. Зростає їх майстерність як керівників-наставників майбутніх вчителів, а студентам-практикантам створюються сприятливі умови для оволодіння педагогічними вміннями і навичками, що сприяє підвищенню ефективності педпрактики студентів.

Література

1. Беленька Г. В. Інтерактивні прийоми викладання навчальної дисципліни у вищій школі / Г. В. Беленька – К., 2001. – 118 с.
2. Кулиш Р. В. Пути повышения эффективности педагогической практики студентов пединституты в общеобразовательной школе: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Р. В. Кулиш. – К., 1978.
3. Матвієнко О. В. Організація педагогічної практики з виховної роботи у початковій школі / О. В. Матвієнко. – К.: Стилос, 2003. – 124 с.
4. Организация педагогической практики в начальных классах [Под ред. П. Е. Решетникова]. – М: Владос, 2002. – 320 с.
5. Матвієнко О. В. Обучение педагогов с помощью интерактивных методов / О. В. Матвієнко // Дошкольное воспитание. – 2003. – № 3. – С. 15-19.
6. Педагогическая практика в начальной школе [Под ред. Г. М. Коджаспировой]. – М.: Академия. – 2000. – 272 с.
7. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. / О. Пометун, Л. Пироженко. – За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004 – 192 с.
8. Про організацію управління виховним процесом у вищих закладах освіти (Методичні рекомендації). – Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – № 3-4.

Надійшла до редколегії 17.09.2009

УДК 378

Купенко О. В.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРИНЦИП ПОСТУПОВОГО РОЗШИРЕННЯ КОЛА АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті на прикладі одного з принципів соціально-педагогічної метасистеми управління проектною діяльністю студента для соціальних перетворень проілюстровано процес обґрунтування принципів і їх функції. Ключові слова: педагогічна система, принципи, правила, методи, засоби.

Купенко Е. В. Педагогический принцип постепенного расширения поля активности студентов. В статье на примере одного из принципов социально-педагогической метасистемы управления проектной деятельностью студентов для социальных преобразований проиллюстрированы процесс обоснования принципов и их функции. Ключевые слова: педагогическая система, принципы, правила, методы, средства.

Kupenko O. V. Pedagogical principle gradual expansion of circle of activity of students. In the article the principles substantiation process and their functions have been illustrated by giving an example of a

management principle of socio-pedagogical metasytem of student's projects for social development. Key words: pedagogical system, principles, rules, methods, means.

Сучасне життя з його насиченістю подіями, мінливістю та непередбачуваністю вимагає від педагогічної науки посилення прогностичної функції та постійних інновацій прикладного характеру для забезпечення керованості процесів в освітніх системах різних рівнів, а відповідно від педагогічної практики – свідомої орієнтації на реалізацію освітніх стратегій та забезпечення цього у тактиках, що враховують наявні внутрішні та зовнішні умови, гарантовано забезпечують результат. Достатньо складною вбачається реалізація зв'язків між прогнозом можливого й інноваціями, що пропонуються для забезпечення потрібної динаміки, між досягненням стратегічної мети і відповідною сукупністю перехідних станів. Ця проблема не є новим завданням, а таким, що актуальне і зараз. Так, С. І. Архангельський свого часу писав: «Можна було управляти кораблем навчання без компаса, коли були очевидні прибережні орієнтири науки та її практичне застосування. А зараз, коли наука, а відповідно й її зв'язки з вищою освітою стає безкрайнім океаном, безмежним космосом, потрібне чітке обґрунтування і теоретичне спрямування навчального процесу» [2, с. 47]. Майже двадцять років потому Б. С. Гершунський зазначав: «до останнього часу в сфері освіти та в педагогічній науці достатньою мірою не усвідомлювалася ієрархічність цілей освіти, не був розроблений механізм переходу від глобальних філософських цільових установок до конкретних, структурованих цілей освітньої діяльності на різних ступенях освіти з урахуванням наступності і взаємозв'язку цих ступенів» [5, с. 98].

Якщо звернутися до пізніших публікацій, то В. К. Буряк наголошує: «теорія пізнання об'єктивного світу, система підготовки спеціалістів передбачають перехід від філософської постановки цієї проблеми до соціально-педагогічної, до злиття методології як учення про методи наукового пізнання з методологією та методикою навчання, з педагогічною майстерністю викладача щодо управління навчальним процесом і самостійною роботою студентів». Науковець підкреслює необхідність розроблення принципів дидактики вищої школи [4]. Ця стаття присвячена саме педагогічним принципам взаємодії викладача та студента. Орієнтуємося на дві послідовні цілі: 1) проаналізувати існуючі сукупності загальнопедагогічних принципів; 2) обґрунтувати систему загальнопедагогічних і специфічних принципів для забезпечення позитивної динаміки в соціально-педагогічній метасистемі управління проектною діяльністю студентів для соціальних перетворень.

Звернемося до аналізу існуючої у педагогіці сукупності принципів. Почнемо з відображення сутності самої категорії «принцип» у її взаємозв'язку з іншими: «закон» і «закономірність». Педагогічний закон, за визначенням В. І. Андрєєва, – це «педагогічна категорія для позначення об'єктивних, суттєвих, необхідних, загальних, стійко повторюваних явищ за визначених педагогічних умов, взаємозв'язок між компонентами педагогічної системи, що відображає механізми самоорганізації, функціонування і розвитку». Автор зауважує, що в педагогіці поняття «закон» або ототожнюють з поняттям «закономірність», або віддають перевагу останньому. Разом з тим В. І. Андрєєв підкреслює: «закон і закономірність відображають педагогічне явище на різних рівнях узагальнення: закон – на максимально конкретному, а закономірність – на більш абстрактному» [1, с. 105-106]. За Н. Ю. Посталюк, дидактична закономірність розуміється «як недостатньо точно пізнаний закон» та «як загальна впорядкованість явищ на протизагу хаосу і випадковості» [10, с. 96]. Якщо «закон відображає педагогічне явище на рівні сутності та відповідає на питання: якими є суттєві зв'язки і відношення між компонентами педагогічної системи», то принцип, за В. І. Андрєєвим, «відображає явище на рівні потрібного і тим самим відповідає на питання: як слід діяти доречнішим чином при виконанні відповідного класу педагогічних завдань» [1, с. 109].

За результатами аналізу праць В. І. Андрєєва, С. І. Архангельського, В. С. Безрукової та інших наведемо такі ознаки категорії «принцип»: 1) достатня очевидність і визначеність у навчальному процесі [2, с. 57]; 2) вираження суті закону (закономірності) [1, с. 107]; 3) нормативність, вказівка на те, як потрібно діяти найкращим чином у відповідних педагогічних умовах [1, с. 107], вираження «ідей, слідування яким допомагає найкращим чином досягнути поставлених цілей» [3]; 4) першооснова, вихідне положення, керівна ідея, узагальнення вимог [10, с. 106]; характеристика найзагальнішої стратегії виконання певного класу педагогічних завдань [1, с. 111].

Щодо сформульованої на початку статті проблеми зв'язку педагогічної стратегії з тактикою, а

також цілі визначення сукупності принципів для забезпечення позитивної динаміки в соціально-педагогічній метасистемі управління проектною діяльністю студентів для соціальних перетворень, вищевказане дозволяє нам акцентувати увагу на наступних положеннях: 1) саме принципи мають забезпечити потрібний зв'язок етапів педагогічного процесу у довготривалій часовій перспективі; 2) неоднозначною є джерельна база принципів: в одному випадку, – це закон (закономірність) у нормативній формі, в іншому – положення, що набули очевидності та визначеності у навчальному процесі. С. І. Архангельський зазначає, що «принципи навчання впливають із узагальнення багаторічного досвіду системи навчання, різноманітності використання методів, форм і засобів» [2, с. 57]. Для обґрунтування специфічних принципів певної педагогічної системи вищевказане відкриває ширші перспективи, ніж окреслені педагогічними закономірностями. При цьому, зрозуміло, мають бути враховані наявні в конкретній системі суперечності, її мета як системоутворюючий фактор.

Наведені ознаки категорії, що розглядається, визначають функції принципів у педагогічній системі: 1) узагальнення практики [2, с. 67]; 2) системоутворення для розвитку педагогічної теорії [1, с. 111]; 3) забезпечення системності педагогічної практики [3]; входження у метод в якості системоутворюючого фактору [1, с. 110]; 4) визначення критеріїв оцінки і аналізу [2, с. 67], підвищення ефективності педагогічної практики [1, с. 111], ефективності перебігу виховних відносин [3]; 5) відкриття шляхів «передбачення і розвитку системи навчання» [2, с. 67]. Наведений перелік функцій підтверджує, на нашу думку, місію принципів щодо забезпечення двонаправленого зв'язку між теорією та практикою, між педагогічною стратегією і тактикою.

Визнаючи місію принципів у педагогічній системі, зазначимо, що різноманітні їх сукупності, наведені в різних виданнях з педагогіки, часто не виконують своїх функцій. С. І. Архангельський звертає увагу на їх декларативність і статичність [2, с. 67]. В. І. Андреев зазначає, що «численність педагогічних принципів не стільки озброює педагога-практика, скільки дезорієнтує його» [1, с. 114]. Для подолання вищеназваного автори наводять певні класифікації принципів. На нашу думку, змінити ситуацію на краще можуть також і приклади сукупностей загальнопедагогічних і специфічних принципів для конкретних педагогічних систем. Ці приклади мають ілюструвати визначення потрібної сукупності на базі, з одного боку, педагогічних закономірностей, з іншого, – суперечностей і цілей конкретної педагогічної системи, що проектується. Ці приклади мають також розкривати, яким чином обґрунтовані принципи визначають на наступному рівні проектування форми, методи, засоби навчання, оцінювання процесу й отриманих результатів.

Тож звернемося до конкретного прикладу – соціально-педагогічної метасистеми управління проектною діяльністю студентів для соціальних перетворень. Серед суперечностей, рівень негативної дії яких автор намагався знизити у своєму дослідженні, – таке: використання теорії поетапного формування розумових дій П. Я. Гальперіна дозволяє забезпечити високі результати щодо якості розроблення студентами проектів для соціальних перетворень, однак ці проекти залишалися без реалізації (проектами на папері). Метою системи, що розроблялася, було набуття студентом досвіду суб'єкта соціальних перетворень завдяки формуванню досвіду проектування та реалізації проектів. За основу були обрані певні сукупності законів (закономірностей), наведені у різних виданнях.

1. Початком закономірних положень теорії навчання у вищій школі, за С. І. Архангельським, є такі закони: сутності навчання (єдності діяльності викладача та студента); єдності навчання і виховання; наступності рівнів навчання і наукового пізнання [2, с. 61, 113-115]. Хоча подальша деталізація стосуватиметься більшою мірою останнього з названих законів, будемо враховувати, безперечно, й два інші.

2. Візьмемо до уваги закономірність, сформульовану В. І. Андреевим: «педагогічна система є частиною соціальної системи і як частина соціальної системи ефективність її функціонування орієнтована на розвиток особистості і колективу» [1, с. 117-118].

3. Важливим у вихованні вбачаємо відкриття перспектив зростання студентів. І. Ф. Харламов визначає це як закономірність, дослідник при цьому виходив з психологічної ідеї П. К. Анохіна щодо ролі випереджувального відображення у свідомості людини тих дій, які вона хоче здійснити, і тих результатів, яких вона хоче досягти [12, с. 98, 103-104].

Відповідно до названих законів (закономірностей) за педагогічними працями різних науковців з урахуванням специфіки соціально-педагогічної метасистеми управління проектною діяльністю

студентів для соціальних перетворень обрано такі принципи: 1) принцип свідомості, активності й самостійності студентів у навчанні [8, с. 116-119]; 2) принцип зв'язку навчання з практичною діяльністю, реаліями життя [7, с. 227]; 3) принцип виховання в діяльності та спілкуванні [9, с. 32]; сполучення індивідуального підходу з колективною роботою [2, с. 67-80; 10, с. 115]; 4) доступності [22, с. 67-80; 10, с. 110]; 5) наступності [10, с. 111; 11]; 6) принцип усвідомленої перспективи [6]; 7) принцип гуманістичної спрямованості навчання [8, с. 106-109]. З наведеного переліку простежується перехід від закономірностей до нормативних формулювань приписів, разом з тим – певна конкретизація (з урахуванням специфіки соціально-педагогічної метасистеми, що розглядається, зокрема її спрямованості на розвиток соціальної сфери особистості студента). Схарактеризуємо детальніше окремі з наведених принципів.

До принципу доступності звертаємося тому, що на початку експериментальної роботи зіткнулися з певними труднощами студентів щодо реалізації дидактичної цілі набуття ними досвіду реалізації розроблених власноруч проєктів. Якщо взяти до уваги теоретичні положення, то принцип доступності навчання С. І. Архангельський пов'язує з «оптимальною мірою розумового та фізичного напруження студента», розглядає його як принцип обмеження [2, с. 24]. Слід урахувати, що із застосуванням принципу доступності вчені пов'язують суттєві складності. Так, на думку С. І. Архангельського, незрозумілим залишається, яким шляхом визначати й виражати норми витрат часу і праці студентів, ступінь напруження і культуру розумової та фізичної праці при навчанні; у чому полягає зв'язок доступності з інтересом і захопленістю матеріалом, що вивчається; якими є межі навчальної інформації та її сполучення з базисними знаннями [2, с. 76]. Щодо принципу доступності, В. І. Андреев зауважує: «З одного підручника дидактики, педагогіки в інший переноситься формулювання цього принципу ... Здавалося б усе правильно. Але чи так це? Те, що доступно, не розвиває чи майже не розвиває ... Щоб перевершити актуальний (досягнутий) рівень свого розвитку, просунути у своєму розвитку далі, учень має мобілізуватися, напружити свої сили і здібності, щоб оволодіти хоча б малим елементом знань на межі своїх здібностей» [1, с. 17-18].

Відповідь на поставлені В. І. Андреевим питання, на нашу думку, можна відшукати, якщо звернутися до принципу наступності, розглянувши доступність і наступність у їх доповненості. Виходимо із загального розуміння наступності як об'єктивного, необхідного зв'язку між новим і старим у процесі розвитку. С. І. Архангельський пов'язує наступність із визначенням певної послідовності розвитку студентів і представляє рівні наукового пізнання «спіральними пов'язаними сходами»: оперування уявленнями, ознаками явищ; оперування поняттями, логічними зв'язками понять; узагальнення ознак, уявлень і понять, інваріантних та ізоморфних перетворень; вільне оперування абстрактними поняттями і відстороненою науковою символікою [1, с. 116-118].

Спеціальне дослідження щодо наступності здійснила Т. О. Фадеева. Це поняття дослідниця пов'язала з поєднанням різних часових характеристик: теперішнє, з одного боку, виступає як наслідок, що цілком і повністю визначається попередніми станами процесів та явищ у їх безпосередній взаємодії, а з іншого, – на кожному новому етапі розвитку воно виходить за межі попередніх станів і є фоном для формування якісно інших новоутворень педагогічної дійсності. При цьому визначальним виступає теперішнє, у ньому, як у реальній дійсності, приймаються рішення, здійснюється вибір [11, с. 12]. Простежуємо, що додержуючись принципу наступності, педагог у своїй практиці має пов'язати у часі минуле, теперішнє й майбутнє, але механізми відповідної дії вимагають подальшого опрацювання.

Певним чином потрібний нам механізм уточнюється при зверненні до сформульованого В. І. Андреевим принципу розвитку, що реалізується через сукупність «часткових відносно до нього принципів: усебічного і гармонійного розвитку особистості та колективу; переходу виховання у самовиховання, навчання у самонавчання (самоосвіту) особистості і колективу; проблемності; наступності та перспективи; періодичної мобілізації і релаксації особистості й колективу у різних видах діяльності, що організується у педагогічних цілях; новизни і достатньої різноманітності діяльності учнів» [1, с. 117-118]. Серед наведеного звернемо увагу на підкреслений науковцем зв'язок наступності та перспективності, тим самим отримуємо вихід на наголошений А. О. Кірсановим принцип усвідомлення перспектив [6].

Таким чином, отримуємо вісь, що відкриває процес становлення особистості у часі через взаємне доповнення принципів доступності, наступності, усвідомлення перспектив. Але за наведеними сукупностями педагогічних закономірностей і принципів слід звернути увагу на ще

одну вісь, принципово важливу для цього дослідження, що має на меті становлення суб'єкта соціальних перетворень. Йдеться про вісь зв'язку однієї особистості з іншою, зв'язку груп людей, вісь, спрямовану принципом гуманізму.

Отже, розглянувши різні сукупності педагогічних закономірностей і принципів, врахувавши особливості соціально-педагогічної метасистеми управління проектною діяльністю студентів для соціальних перетворень, отримуємо принцип поступового розширення кола активності як специфічний для цієї метасистеми. Цим принципом, на нашу думку, має бути поступово забезпечений рух студента за координатами осей спрямованості навчання на перспективу і гуманістичної спрямованості навчання. Передбачено послідовність таких кіл активності для соціальних перетворень: від суб'єкта до близьких для нього людей; від суб'єкта до знайомих, але неблизьких йому людей; від суб'єкта до незнайомих йому людей. Упровадження цього принципу покликано забезпечити діяльність студентів щодо реалізації розроблених ними проектів для соціальних перетворень. Чи виправданим є введення представленого специфічного принципу? В. І. Андреев зауважує, що «поспіхом „винаходять” все нові і нові принципи, правомірність висування яких також є сумнівною, бо немає надійних критеріїв їх наукової оцінки» [1, с. 107]. Натомість автор пропонує певні критерії відбору та систематики педагогічних принципів [1, с. 111-112]. Застосуємо їх до пропонованого у цій статті обґрунтування принципу поступового розширення кола активності студентів (таблиця 1).

Таблиця 1

Принцип розширення кола активності студентів: доречність введення

Критерії відбору та систематики педагогічних принципів за В.І. Андреевим	Оцінка пропонованого специфічного принципу
«Кожен принцип має формулюватися на основі об'єктивно існуючої педагогічної закономірності»	Пропонований принцип сформульовано на підставі певної сукупності загальнопедагогічних принципів, які в свою чергу спираються на відповідні закономірності
«Кожен педагогічний принцип орієнтований на зняття, на розв'язання певного класу педагогічних суперечностей, виконання педагогічних завдань і тим самим дає загальний орієнтир, формує загальну стратегію педагогічної діяльності»	Пропонований принцип визначає стратегію педагогічної діяльності для зниження рівня дії наявної суперечності (студенти створюють якісні проекти, але не готові до реалізації власних розробок)
«Кожен принцип має ставити вельми визначені вимоги до всіх компонентів педагогічної і (чи) дидактичної системи»	Пропонований принцип сформульовано з урахуванням мети педагогічної системи, що розглядається, і визначає відповідні методи, засоби, технологію
«Кожен знов сформульований педагогічний принцип має розкривати нові підходи, нові можливості вдосконалення процесу виховання і навчання»	Пропонується певні уміння та навички відпрацьовувати з усвідомленням їх впливу на інших людей, при цьому поступово враховувати вплив на все ширше коло людей
«Кожен новий принцип має доповнювати попередні, не замінюючи і не перекриваючи їх»	Хоча пропонований принцип і сформульовано через розгляд певних загальнопедагогічних принципів, але він не замінює, а доповнює їх
«Реалізація кожного педагогічного принципу має суттєво підвищувати ефективність системи навчання і виховання в цілому»	Експериментальні дані засвідчили, що застосування пропонованого принципу забезпечує реалізацію більшістю студентів розроблених ними проектів
«Кожен знов сформульований педагогічний принцип має суттєве значення і для розвитку педагогічної теорії, і для вдосконалення педагогічної практики»	На рівні педагогічних методів пропонований принцип реалізується, зокрема через метод проектів із відповідним комплектом дидактичних засобів, подальшою перспективою є застосування пропонованого принципу, методу, засобів для різних дисциплін

На завершення статті докладніше торкнемося питання реалізації специфічного принципу поступового розширення кола активності студентів. За А. І. Кузьмінським, «вимоги тих чи тих принципів реалізуються через систему правил. Правила – це регулятивні судження щодо конкретних

дій викладача та студентів з метою реалізації вимог певних принципів, своєрідні практичні вимоги, які ґрунтуються передусім на логіці навчального процесу» [7, с. 222].

Вважаємо потрібним на етапі формулювання правил застосувати теоретичний і експериментальний пошук. У дослідженнях автора таку роботу було здійснено через теоретичне обґрунтування можливого варіанту реалізації специфічного принципу поступового розширення кола активності студента, формулювання гіпотези з відповідними умовами досягнення мети соціально-педагогічної метасистеми управління проектною діяльністю студентів для соціальних перетворень, експериментальну перевірку сформульованої гіпотези.

На підставі виконаної роботи були сформульовані такі правила (у дослідженні автора – умови) оптимальної взаємодії викладача та студентів для здобуття ними досвіду суб'єктів соціальних перетворень за критеріальною характеристикою розроблення та реалізації відповідних проектів в межах окремої навчальної дисципліни:

1) правило організації – забезпечення для студентів орієнтувальної основи щодо здійснення проектною діяльністю як такої, що включає в себе етапи дослідження соціального об'єкта, проектування його перетворення, втілення проекту, аналізу досягнутого;

2) правило управління – забезпечення проектною діяльністю студентів у рамках наявних у них людських, часових, матеріальних ресурсів, з одного боку, та усвідомлення перспектив, – з іншого;

3) правило спілкування – створення ситуацій спілкування за змістом перебігу та результатів здійснюваної проектною діяльністю, коли викладач виявляє себе як суб'єкт соціальних перетворень, а студент наслідує його приклад.

Наведену сукупність правил реалізовано автором відповідними педагогічними методами (зокрема методом проектів) і засобами (наприклад, орієнтувальними картками та картками виконання).

Висновки. У практиці викладача педагогічні принципи мають стати надійним засобом зв'язку компонентів педагогічної системи для досягнення її цілей у певній часовій перспективі. Для соціально-педагогічної метасистеми управління проектною діяльністю студентів для соціальних перетворень обґрунтовано специфічний принцип поступового розширення кола активності студентів. Пропонується певні уміння та навички тих, хто навчається, відпрацьовувати з усвідомленням їхнього впливу на інших людей, поступово враховувати вплив на ширше коло людей: на близьких; на знайомих, але неблизьких; на незнайомих. Представлений специфічний принцип підкріплений сукупністю правил, методів та засобів для його реалізації. Як було зазначено вище, однією з функцій педагогічних принципів є подальший розвиток теорії. На нашу думку, сформульований у цій статті принцип поступового розширення кола активності студентів надає для цього певні можливості. Обґрунтований і випробуваний у рамках соціально-педагогічної метасистеми управління проектною діяльністю для соціальних перетворень цей принцип може бути застосований у різних навчальних дисциплінах (наприклад, педагогіці, соціології чи економіці) для розвитку соціальної відповідальності студента у його фаховій діяльності.

Література

1. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. – Казань: Изд-во Казан. университета, 1988. – 238 с.
2. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы: учеб.-метод. пособие / С. И. Архангельский. – М.: Высш. школа, 1980. – 368 с.
3. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика [Текст]: учебное пособие для инженерно-педагогических институтов и индустриально-педагогических техникумов. – Екатеринбург: Деловая книга, 1996. – 344 с.
4. Буряк В. Принципи дидактики та вдосконалення підготовки вчителя / В. Буряк // Рідна школа. – 2004. – № 10. – С. 3-7.
5. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
6. Кирсанов А. А. Методологические основы современной системы повышения квалификации / А. А. Кирсанов, В. В. Кондратьев // Высшее образование в России. – 2009. – № 2. – С. 83-85.
7. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / А. І. Кузьмінський – К.: Знання, 2005. – 486 с.
8. Лекції з педагогіки вищої школи: Навч. посіб. / За ред. В. І. Лозової. – Харків: ОВС, 2006. –

496 с.

9. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання / Лозова В. І., Троцько Г. В. – Харків: Харківська друкарня № 16., 1997. – 338 с.

10. Педагогика высшей школы: Учебно-методическое пособие / Научный редактор – Н. М. Пейсахов. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1985. – 192 с.

11. Фадеева Т. О. Наступність між дошкільним та початковим навчанням: Моногр. / Т. О. Фадеева. – Кіровоград: РВЦ КДПУ, 2002. – 226 с.

12. Харламов И. Ф. Педагогика: Учебник / И. Ф. Харламов. – Мн.: Университетское, 2002. – 560 с.

Надійшла до редколегії 24.09.2009

УДК 371

Бочкарева С. В.

О РАЗВИТИИ СОЦИАЛЬНО ЗНАЧИМЫХ КАЧЕСТВ ЛИЧНОСТИ УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ

Бочкарева С. В. Щодо розвитку соціально значущих якостей учнів у процесі виховної роботи.

В статті висвітлено питання розвитку соціально значущих якостей особистості учнів у процесі виховної роботи. Ключові слова: виховання, соціальне виховання, соціалізація, управління виховним процесом, саморозвиток, виховне середовище.

В статье освещен вопрос о развитии социально значимых качеств личности учащихся в процессе воспитательной работы. Ключевые слова: воспитание, социальное воспитание, социализация, управление воспитательным процессом, саморазвитие, воспитательная среда.

Bochkareva S. V. About development is social meaningful qualities of personality of studying in the process of educate work. *A question about development socially of meaningful qualities of personality of studying in the process of educate work is lighted up in the article. Key words: education, social education, socialization, educate process control, educate environment.*

Социальное воспитание детей является одним из важных факторов стабилизации общества. Социальное воспитание должно достигать двух целей: успешности социализации подрастающего поколения в современных условиях, а так же саморазвития человека как субъекта деятельности и как личности. Школы зачастую не могут выбрать необходимую направленность внеклассной и общешкольной работы. Это приводит к потере времени, интереса учеников и ухудшению отношений учеников и учителей. Между тем именно внеклассная работа формирует и развивает личность ребёнка. Управлять воспитательным процессом – означает не только развивать и совершенствовать заложенное в человеке природой, корректировать намечающиеся нежелательные социальные отклонения в его поведении и сознании, но и информировать у него потребность в постоянном саморазвитии, самореализации физических и духовных сил, так как каждый человек воспитывает себя, прежде всего сам, здесь добытое лично – добыто на всю жизнь.

Воспитание – целенаправленный процесс формирования гармонично развитой личности. Воспитание обеспечивает вхождение подрастающего поколения в жизнь общества, становление молодежи активными субъектами [6]. Становление социально-педагогической работы в школе сопряжено с проблемой взаимосотрудничества социальной работы с социальным пространством и его временными характеристиками. Огромные социальные преобразования, происходящие в нашей стране, бурный научно-технический прогресс предъявляют всё более высокие требования к обучению и воспитанию каждого человека, к его образованию и воспитанию. В этих условиях становится особенно актуально формирование у всех людей творческого подхода, активной жизненной позиции в труде, в учёбе, в работе.

На мой взгляд, социологический подход к воспитанию недостаточен для педагогики, так как растущий человек осваивает информацию активно и избирательно. В психологии и педагогике социальная среда понимается как объективно пережитая человеком объективная реальность. Воспитательная среда – часть социальной среды, которая специально создаётся для формирования субъектов общественной деятельности на всех уровнях общественной жизни. В настоящее время выделяют такие приоритетные направления воспитания личности, как осуществление возрастного подхода в процессе создания благоприятной среды воспитания, укрепление духовных контактов